

สรุปสาระสำคัญ
ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะ
และพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อผู้วิจัย: นางปญุชร์สมิ์ ศิริทรัพย์

หน่วยงานหรือสถาบันที่ผู้วิจัยทำงาน: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 9 นครราชสีมา

ชื่อและที่อยู่ของผู้วิจัยที่ใช้ติดต่อ: 177 หมู่ 6 ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30280

Email address: p-aod@hotmail.com เบอร์โทรศัพท์ 082-9169946

ชื่อผู้แนะนำ: นางปญุชร์สมิ์ ศิริทรัพย์

คำสำคัญ: ความรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะ พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

1. บทนำและวัตถุประสงค์

การใช้ยาปฏิชีวนะอย่างไม่เหมาะสมเป็นปัญหาสำคัญที่องค์กรด้านสุขภาพต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังดำเนินการแก้ไข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ควรมีความรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะที่เพียงพอ เพื่อสามารถบอกต่อหรือแนะนำการใช้ยาปฏิชีวนะและให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะ 2) ศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะและพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของอสม.

2. วิธีการศึกษา

เป็นการศึกษาแบบพรรณนา (descriptive study) ประชากรในการศึกษาคืออาสาสมัครสาธารณสุขตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาจำนวน 109 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ อสม. ที่ยังคงสภาพในวันที่ให้ข้อมูล สามารถฟัง พูด สื่อสารภาษาไทยได้ไม่มีปัญหาในเรื่องการได้ยินและการพูด ปฏิบัติงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และให้ความร่วมมือในการวิจัย ขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณโดยใช้สูตรของแดเนียล (1995) กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ระดับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 85 คน เพื่อความครอบคลุมในการทำวิจัย ผู้วิจัยจึงทำการเก็บตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 109 คน โดยเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง ในเดือน มกราคม พ.ศ. 2562 และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล จำนวน 8 ข้อ เป็นข้อคำถามชนิดเลือกตอบและเติมข้อความ ส่วนที่ 2 ความรู้ในการใช้ยาปฏิชีวนะ จำนวน 47 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับคือ ปฏิบัติทุกครั้ง ปฏิบัติบ่อยครั้ง ปฏิบัติบางครั้ง ปฏิบัตินานๆครั้ง และไม่ได้ปฏิบัติ และส่วนที่ 3 พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะจำนวน 19 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติทุกครั้ง ปฏิบัติบางครั้งและไม่เคยปฏิบัติ ประกอบด้วย พฤติกรรมอ่านฉลากยา การรับประทานยา การเก็บรักษา ยา การตรวจสอบวันหมดอายุและการเสื่อมสภาพของยา และพฤติกรรมการซื้อยา โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน คือ 3, 2 และ 1 คะแนน ตามลำดับสำหรับข้อคำถามที่เป็นพฤติกรรมในเชิงบวก หากเป็นพฤติกรรมในเชิงลบ การให้คะแนนจะตรงกันข้าม แปลผลคะแนนเป็น 3 ระดับ ได้แก่ พฤติกรรมการใช้ยาอยู่ในระดับดี (44.34 - 57.00) ปานกลาง (31.67 - 44.33) และต่ำ (19.00 - 31.66)

แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.73-1.00 และทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์

แอลฟาของครอนบาค โดยใช้สูตร KR-21 ได้ค่าความเชื่อมั่นในส่วนของความรอบรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะ ความรู้ความเข้าใจ และพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ เท่ากับ 0.85 0.82 และ 0.84 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

3. ผลการศึกษา

พบว่าอสม.จำนวน 106 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 93.4) อายุมากกว่าหรือเท่ากับ 48 ปี (ร้อยละ 76.4) มีอายุเฉลี่ย 51.40 ปี (S.D.=9.39) สถานภาพสมรส/คู่ (ร้อยละ 66.0) การศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 38.7) ประกอบอาชีพใช้แรงงาน (ร้อยละ 40.6) มีสมาชิกในครอบครัวทำงานด้านสาธารณสุข (ร้อยละ 61.3) ส่วนใหญ่เป็นอสม.นานกว่า 5 ปี (ร้อยละ 54.7) บุคลากรที่ให้ข้อมูลเรื่องการรักษาโรคส่วนใหญ่เป็นเภสัชกร (ร้อยละ 34.0) รองลงมาคือแพทย์ (ร้อยละ 25.5) และบุคลากรที่ให้ข้อมูลเรื่องอันตรายของยา ส่วนใหญ่เป็นเภสัชกร (ร้อยละ 39.6) อสม. มีความรอบรู้ในการใช้ยาปฏิชีวนะโดยรวมอยู่ในระดับดี (\bar{X} =2.66, S.D.=0.57) เมื่อพิจารณาทางด้าน พบว่าด้านความรู้ความเข้าใจ การรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการสื่อสาร และทักษะการตัดสินใจ อยู่ในระดับดี ส่วนการเข้าถึงข้อมูล และการจัดการตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง 2) อสม. มีพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{X} =2.24, S.D.= 0.46) 3) ความรอบรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ ($r=0.377$, $p<0.05$) เมื่อพิจารณาความรอบรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะเป็นรายด้าน พบว่าการเข้าถึงข้อมูลด้านการใช้ยาและด้านทักษะการสื่อสารมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติต่ำกว่า 0.01 ($r=0.281$, $p<0.01$ และ $r=0.243$, $p<0.01$) ตามลำดับ

4. อภิปราย สรุป และข้อเสนอแนะ

อสม. ส่วนใหญ่มีความรอบรู้ในการใช้ยาปฏิชีวนะโดยรวมอยู่ในระดับดี แต่ในด้านการเข้าถึงข้อมูลและการจัดการตนเองอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากอสม. ยังขาดการเข้าถึงข้อมูลการใช้ยาปฏิชีวนะ ได้แก่ความสามารถในการสืบค้น ที่มีกระบวนการตรงตรง ตรวจสอบเชื่อมโยงด้วยหลักเหตุผลความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศที่ต้องการ ส่วนทักษะการจัดการตนเองอยู่ในระดับปานกลาง อาจเกิดจาก อสม.ยังขาดการพัฒนาความสามารถทางความคิด ขาดการวิเคราะห์และทบทวนความถูกต้อง จึงส่งผลต่อความรอบรู้ด้านการเข้าถึงข้อมูลและการจัดการตนเองนั้นจึงไม่เพียงพอ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ เบญจมาศ สุรมิตรไมตรี (2556) ซึ่งพบว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพในด้านการเข้าถึงข้อมูล และด้านการจัดการตนเองของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญในด้านความรู้ความเข้าใจ และทักษะการสื่อสารเป็นหลัก ในขณะที่องค์ประกอบอื่นๆให้ความสำคัญน้อยมาก

ส่วนพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะโดยรวมของ อสม. อยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องจาก อสม.ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่าหรือเท่ากับ 48 ปี มีสมาชิกในครอบครัวทำงานด้านสาธารณสุข เป็นอสม.มานานกว่า 5 ปี บุคลากรที่ให้ข้อมูลเรื่องการรักษาโรคส่วนใหญ่เป็นเภสัชกร รองลงมาคือแพทย์ และบุคลากรที่ให้ข้อมูลเรื่องอันตรายของยาส่วนใหญ่เป็นเภสัชกร และที่สำคัญอสม. ส่วนใหญ่ได้รับการอบรมด้านสุขภาพและการใช้ยาปฏิชีวนะอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องทุกปี รวมทั้งมีการทำงานร่วมกับบุคลากรสาธารณสุข จึงส่งผลทำให้ อสม. สามารถแสดงพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะที่ถูกต้องได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลายๆการศึกษาที่ผ่านมา

ประเด็นความรอบรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำกับพฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะ สามารถอธิบายได้ว่า ถ้าอสม. มีความรอบรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะที่เพียงพอ จะมีพฤติกรรมการใช้ยา

ปฏิชีวนะที่เหมาะสมมากขึ้น หาก อสม.มีความรอบรู้ด้านการใช้ยาปฏิชีวนะน้อยหรือต่ำ จะมีผลต่อการเข้าถึงข้อมูล ความเข้าใจ การใช้ข้อมูล และการตัดสินใจที่ถูกต้องในการใช้ยาปฏิชีวนะ ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรม การดูแลตนเอง และการที่ อสม.จะมีทักษะการสื่อสารที่ดี จำเป็นต้องมีประสบการณ์ในการคิด ไคร่ครวญ อย่างมีเหตุผล จึงจะมี พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะที่เหมาะสมได้

5. เอกสารอ้างอิง

1. จิรัชัย มงคลชัยภักดิ์, จิรวัดน์รวมสุข, เอมอร ชัยประทีป. การศึกษาความรู้และ พฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้ยา ปฏิชีวนะของผู้รับบริการในร้านยาชุมชนจังหวัดปทุมธานี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย 2555;6(2):91-100.
2. วิลาวัลย์ อุ่นเรือน, ดลวิวัฒน์ แสนโสม. พฤติกรรมการใช้ยาปฏิชีวนะของนักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น ใน อากาศ เจ็บคอ บาดแผลสะอาด ท้องร่วง. วารสารวิจัยสถาบัน มข. 2558;3(3):221-232.
3. ชวัญเมือง แก้วดำเกิง, ดวงเนตร ธรรมกุล. การเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในประชากรผู้สูงอายุ. วารสาร วิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ 2558;9(2):1-8.
4. ดาวรุ่ง คำวงศ์, ทิวทิศน์ สังฆวัตร. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ยาของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน. ไทยเภสัชศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ 2555;7(3):121-126.